

26.-27. Mart/March 2021.

UTJECAJ PANDEMIJE VIRUSA COVID-19 NA TURIZAM SA POSEBNIM OSVRTOM NA REPUBLIKU HRVATSKU

Prof. dr. sc. Duško Stić, e-mail: drdskonzultant@gmail.com
Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina
Prof. dr. sc. Ivo Grgić, e-mail: igrgic@agr.hr
Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Republika Hrvatska
Doc. dr. sc. Magdalena Zrakić Sušac, e-mail: mzrakic@agr.hr
Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Republika Hrvatska

Stručni članak

Sažetak: Proglašenje pandemije virusom COVID-19, početkom 2020. godine turistička kretanja u cijelom svijetu su stala zbog zabrane međunarodnih putovanja koja pogađaju preko 90% svjetske populacije. Iako su vrlo neizvjesne, rane projekcije Svjetske turističke organizacije - UNWTO-a za 2020. godinu sugeriraju da bi međunarodni dolasci mogli pasti za 20 do 30% u odnosu na 2019. godinu. Ograničenje kretanja kao mjera za suzbijanje pandemije značajno je utjecala na zračna putovanja, krstarenja i smještaj. U ovom radu prezentovati ćemo utjecaj prethodnih epidemija / pandemija i ostalih vrsta globalnih kriza na turizam, te utjecaj pandemije COVID-19 na turizam u svijetu sa posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku. Obzirom da je neizvjesno do kada će ova kriza trajati, turistički radnici će se morati više usredotočiti na domaći turizam.

Ključne riječi: turizam, ograničenja kretanja, domaći turizam, COVID-19

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON TOURISM WITH SPECIAL REFERENCE TO THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract : Declaring a pandemic of the COVID-19 virus, in early 2020, tourist movements around the world stopped due to the ban on international travel, which affects over 90% of the world's population. Although very uncertain, early projections by the World Tourism Organization - UNWTO for 2020 suggest that international arrivals could fall by 20 to 30% compared to 2019. Restriction of movement as a measure to combat the pandemic has significantly affected air travel, cruises and accommodation. In this paper, we will present the impact of previous epidemics / pandemics and other types of global crises on tourism, and the impact of the COVID-19 pandemic on tourism in the world with special reference to the Republic of Croatia. Given that it is uncertain how long this crisis will last, tourism workers will have to focus more on domestic tourism.

Keywords: tourism, movement restrictions, domestic tourism, COVID-19

1.UVOD

Pandemija virusom COVID-19 je proglašena početkom 2020. godine. Virus je krenuo iz Kine i značajno poremetio sve tokove, a poseban utjecaj je imao na turizam. Turistički radnici kao i kreatori ove politike ne mogu procijeniti efekte ove krize niti predvidjeti buduće scenarije.

U najnovijem istraživačkom izvještaju Svjetskog vijeća za putovanja i turizam (WTTC) navodi se da 75 miliona radnika su u neposrednom riziku na poslu kao rezultat COVID-19. Istraživanje otkriva potencijalni gubitak BDP-a putničkog turizma u 2020. godini do 2,1 bilion američkih dolara. WTTC također procjenjuje svakodnevni gubitak šokantnih milion radnih mjesta u sektoru putničkog turizma zbog raširenog utjecaja pandemije koronavirusa.

Utjecaj COVID-19 na industriju putničkog turizma bit će neuporediv s posljedicama prethodnih epizoda pandemije.

2. UTJECAJ EPIDEMIJA/PANDEMIJA NA TURIZAM

U posljednje 53 godine imali smo 10 epidemija/pandemija. Među kojima najviše oboljelih i smrtnih slučajeva je bilo od H1N1 koja je izbila 2009., godine, a iza nje po broju oboljelih i smrtnih slučajeva je COVID-19, koji se pojavio 2020. godine. Na Slici 1. su prikazane epidemije koje su izbile u posljednjih 53 godine.

Slika 1. Epidemije u posljednjih 53 godine

Outbreaks	Infections	Deaths
Marburg (1967)	466	373
Ebola* (1976)	33,577	13,562
Hendra (1994)	7	4
H5N1 bird flu (1997)	861	455
Nipah (1998)	513	398
SARS (2002)	8096	774
H1N1** (2009)	762,630,000	284,500
MERS*** (2012)	2494	858
H7N9 bird flu (2013)	1568	616
COVID-19 **** (2020)	1,930,979	120,074

Notes:

* as of January 31, 2020;.

** between 2009 and 2010;.

*** as of November 2019;.

**** as of April 2020.

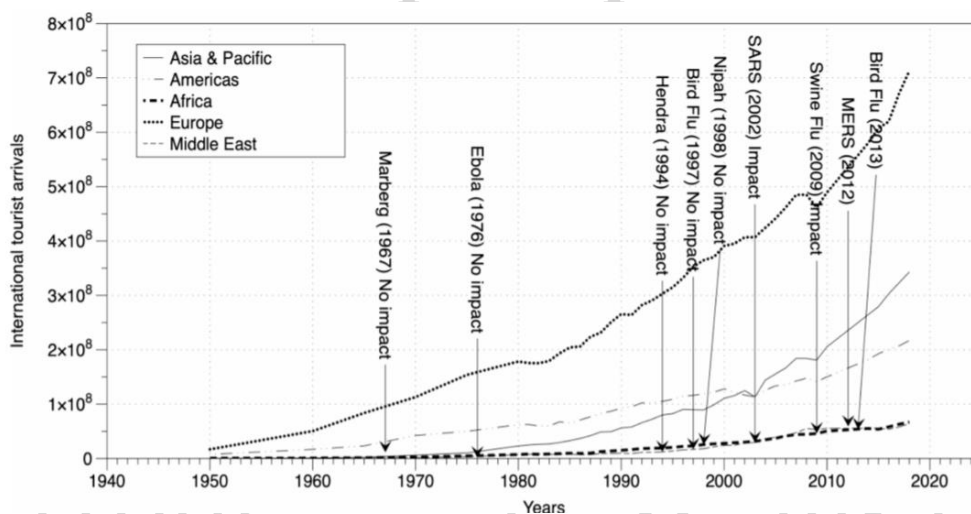
Source: [Science Alert \(2020\)](#).

Izvor: Science Alert (2020)

26.-27. Mart/March 2021.

Slika 2. prikazuje epizode izbijanja virusa prema ukupnom broju turističkih dolazaka po svjetskim regijama od 1950. do 2018. Kao što se i očekivalo, utjecaj varira ovisno o svjetskim regijama, ovisno o izvoru i udaljenosti od izvora izbijanja virusa (zemlje na nuli). Slika 2. pokazuje da različita izbijanja epidemija proizvode različite svjetske učinke. Virusne epidemijske bolesti, poput SARS (2002) i H1N1 (2009), imaju veliki i značajan utjecaj na svjetske turističke trendove i ekonomske oportunitetne troškove. Epidemije sa manje zarazne snage (R ništa - $R_0 < 1$) imaju manji utjecaj na turističke trendove i povezane ekonomske gubitke.

Slika 2. Međunarodni dolasci turista po regijama od 1950 do 2018. godine

Izvor: Škare, M., Soriano, D. R., Porada-Rocho, M., (2021), *Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry*, Technological Forecasting & Social Change 163(2021)120469, pg. 2.

Regija Bliskog istoka pretrpjela je smetnje u putovanjima tokom epidemije H1N1 (2009), uzrokujući pad dolazaka turista za 3 miliona. Turistička potrošnja, međutim, nije zabilježila pad zbog povećanja prihoda po dolasku. Kriza ptičje gripe (2013.) suočila se s padom dolazaka turista od 2 miliona i međunarodnom potrošnjom za 1 milijardu američkih dolara. Epidemije povezujemo sa značajnim oportunitetnim troškovima u turističkoj potražnji. Iako epidemije značajno oblikuju i utječu na turističku industriju, kod mjerenja oportunitetnih troškova epidemija pojavljuju se višestruka uzročno-posljedična pitanja (npr. epidemije praćene pitanjima zaštite okoliša i sigurnosti ili političke i ekonomske krize).

2.1. UTJECAJ PANDEMIJE COVID-19 NA PUTOVANJA I TURIZAM

Industrija putovanja i turizma u vrijeme trendova rasta vođenih uslugama postaje sve važnija u svijetu od 1990. godine. Od 1995. godine izravan doprinos industrije putovanja i turizma svjetskom BDP-u je sa 9,9%, a 2019., 10,3%. Značajan utjecaj industrije putovanja i turizma također je vidljiv na nivo zaposlenosti. Ukupan doprinos svjetskom zapošljavanju u 2019. godini iznosio je 10,4%. Epidemija SARS-a 2003. godine i finansijska kriza 2008. godine imale su značajan negativan utjecaj na svjetsku i regionalnu industriju putovanja i turizma. Međutim, virus COVID-19 je nova vrsta virusa i donosi mnogo nesigurnosti povezanih sa brzinom

26.-27. Mart/March 2021.

širenja, zaraznom snagom, stopom smrtnosti i budućom dinamikom virusa. Broj dolazaka međunarodnih turista može ići prema tri različita scenarija. Prvi scenarij je zaključavanje kakvo se dogodilo tokom marta 2020. godine i nastavlja se u aprilu (scenario jedan od 1. januara 2020. do 1. aprila 2020.). Drugi scenarij predviđa nastavak zaključavanja od 1. travnja 2020. do 1. kolovoza 2020. Treći i najgori scenarij izbijanja pandemije predviđa zadržavanje u okolišu do kraja 2020. godine (scenarij tri od 1. kolovoza 2020. do decembra 31. / 2020). Kreatori politike i praktičari u turističkoj industriji moraju razviti novi mehanizam spremnosti za krizu za borbu protiv trenutne pandemijske krize, kao i od budućih pandemijskih kriza. Da bi to učinili, moraju steći empirijsko znanje o prirodi i stvarnim razmjerama krize COVID-19. Za sada se to nije dogodilo, a scenariji koje su oni razvili značajno podcjenjuju potencijalne učinke pandemijske krize COVID-19. Kirby (2020) podsjeća da centralne banke očekuju brzo pooštavanje, što predstavlja nagli pad prinosa državnih obveznica u svijetu. Razne zemlje nude različite programe ekonomske pomoći. Kreatori politike i praktičari u turističkoj industriji moraju steći znanje o utjecaju pandemijske krize na turističku industriju i ekonomiju. Potrebna je četverodjelna ekonomska strategija: (1) prihvatiti ekonomske gubitke, (2) zaštititi zdravlje, (3) podržati ljude koji iznenada izgube prihod širenjem postojećih programa sigurnosnih mreža i (4) zaštititi proizvodni kapacitet i koristiti ekonomsku proizvodni kapacitet u najvećoj mogućoj mjeri čim se virus smanji Marron (2020). Pandemijske krize imaju dugotrajne negativne učinke na turističku industriju i ekonomiju. Procijenjeni negativni efekti daleko su veći od opaženih tokom prošlih kriza. Buduće pandemijske krize treba rješavati brzo, a da bi to učinili, kreatori politike i praktičari trebaju efikasne planove za nepredviđene slučajeve. Za oživljavanje turističke industrije širom svijeta trebat će suradnja, a ne konkurencija kako bi se troškovi COVID-19 umanjili. Mandel i Veetil (2020) procijenili su da se globalna proizvodnja smanjila za 7% kada je zaključana samo Kina, ali je opala za 23% na vrhuncu krize kada su druge zemlje primijenile blokadu. Kako se šok širi svjetskom ekonomijom, tako neposredne posljedice pogoršavaju se zbog veza kupaca i prodavača. U optimističnom i malo vjerovatnom scenariju kraja svih zaključavanja, svjetskoj ekonomiji je potrebno oko četvrtine perioda da postigne novu ravnotežu. Ako se djelomična zaključavanja nastave, vrijeme oporavka će vjerojatno biti znatno duže.

2.2. UTJECAJ PANDEMIJE COVID-19 NA TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

U narednoj tabeli su prikazane faze krize koja je izazvana COVID-19 u Hrvatskoj. Dakle, bile su 4 faze u kojima su se poduzimale različite mjere i imale su različito vrijeme trajanja.

Tablica 1. Faze COVID-19 krize u Hrvatskoj

FAZE	MJERE	TRAJANJE
(1) faza prije krize	preventivno djelovanje	31. 12. 2019. - 10. 3. 2020.
(2) faza akutne krize	rješavanje kriznog stanja	11. 3. 2020. - 26. 4. 2020.
(3) faza kronične krize	oporavak i obnova	27. 4. 2020. -
(4) faza razrješenja krize	analiza provedenih mjera i njihovo poboljšanje	

Izvor: Johnson Tew et al. (2008), Ritchie (2004)

Prva faza je bila ustvari faza prije krize, koja je trajala od 31.12.2019. godine do 10.03.2020. godine kada su se poduzimale preventivne mjere kao što je obavijest za putnike u Kinu na zračnim i morskim lukama.

Druga faza je faza autne krize, koja je trajala od 11.03.2020. godine do 26.04.2020. godine u kojoj se pokušavalo riješiti krizno stanje poduzimajući restriktivne mjere, mjere zabrane kretanja i okupljanja kao i proglašenje krize od strane nadležnog ministarstva.

Treća faza je faza kronične krize koja je počela 27.04.2020. godine, u kojoj postoji opasnost od zaraze, a kriza i dalje postoji te se počinje sa ublažavanjem mjera.

Četvrta faza je faza razrješavanja krize u kojoj se vrši analiza provedenih mjera i njihovo poboljšanje.

Sva ova dešavanja vezana za pandemiju COVID-19 značajno su utjecale na dolaske i noćenje turista u Hrvatsku pa i u cijelom svijetu.

U narednoj tabeli je prikazan broj dolazaka turista i broj noćenja turista po mjesecima za 2019. godinu i za 2020. godinu, te procentualno smanjenje/povećanje u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu kada nije bilo krize izazvane COVID-19.

Slika 3. Utjecaj pandemije na Republiku Hrvatsku po broju noćenja i po broju dolazaka turista po mjesecima

Mjesec/ Godina	Dolasci			Noćenja		
	2019	2020	2020/2019*100	2019	2020	2020/2019*100
1	207643	219733	105,82	504434	544760	107,99
2	264484	278741	105,39	549613	610491	111,08
3	449620	104391	23,22	943716	289621	30,69
4	1105999	2241	0,20	2975446	34063	1,14
5	1569271	62049	3,95	4916614	166975	3,40
6	2921391	797696	27,31	13016832	4758436	36,56
7	4325686	2245831	51,92	25522680	14666043	57,46
8	4712039	2467957	52,38	27771360	16697261	60,12
9	2170611	488212	22,49	10365761	3126065	30,16
10	1076316	184593	17,15	3080470	617927	20,06
11	390886	87224	22,31	819266	268598	32,79
12	372200	62460	16,78	776739	183967	23,68

Izvor: autori prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

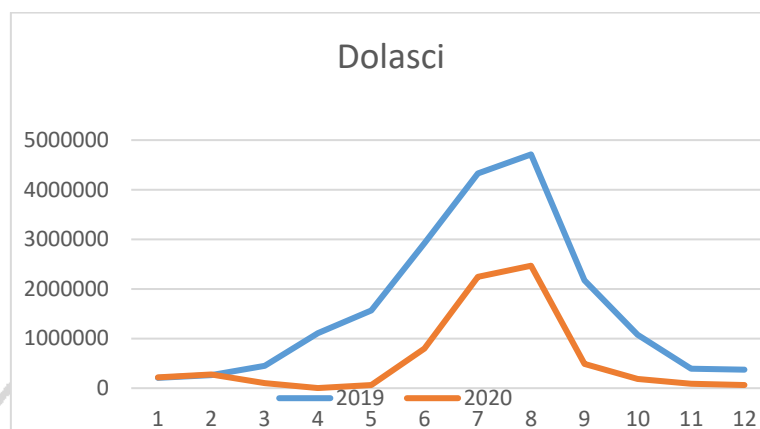
Na osnovu predhodne tabele možemo zaključiti da je broj dolazaka i noćenja od mjeseca marta drastično opao, kada se proglasila kriza. Dakle, u martu 2020. godine je bilo za 77% manje noćenja nego u 2019. godini a broj noćenja manji za nekih 70%. Najmanje dolazaka i noćenja je bilo u mjesecu aprili, pad je bio čak za nekih 99%. Također, možemo vidjeti da se u ljetnim

26.-27. Mart/March 2021.

mjesecima stanje malo popravilo gdje je pad dolazaka i noćenja bio između 40 i 50%, te opet prema kraju godine turistički promet je opadao.

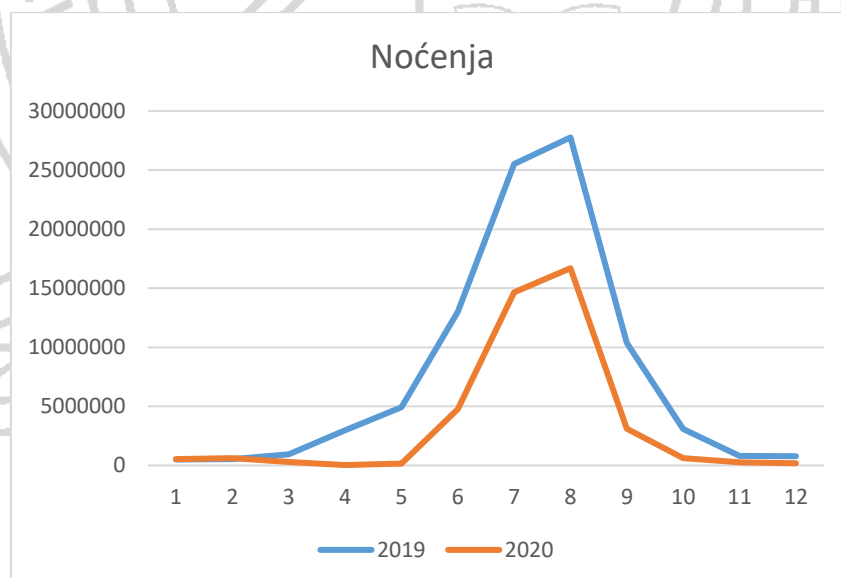
Na sljedećim grafikonima smo predstavili broj dolazaka i noćenja turista po mjesecima za 2019. i 2020. godinu.

Grafikon 1. Utjecaj pandemije na Republiku Hrvatsku po broju dolazaka turista po mjesecima u 2019. i 2020. godini

Izvor: autori prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

Grafikon 2. Utjecaj pandemije na Republiku Hrvatsku po broju noćenja turista po mjesecima u 2019. i 2020. godini

Izvor: autori prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

3. ZAKLJUČAK

Na osnovu naprijed izloženog možemo zaključiti da je utjecaj pandemije COVID-19 značajan na turizam i turističku djelatnost, obzirom da su vlade cijelog svijeta koristili restriktivne mjere i mjere zabrane kretanja. Od svih pandemija koje su bile u posljednje 53 godine odmah iza H1N1 po broju oboljelih i smrtnih slučajeva je COVID-19. Dakle, što je mogućnost zaraze veća to je i veći udar na turizam kao djelatnost.

Kreatori politike i praktičari u turističkoj industriji moraju razviti novi mehanizam spremnosti za krizu za borbu protiv trenutne pandemijske krize, kao i od budućih pandemijskih kriza.

Razne zemlje nude različite programe ekonomske pomoći. Kreatori politike i praktičari u turističkoj industriji moraju steći znanje o utjecaju pandemijske krize na turističku industriju i ekonomiju. Potrebna je četverodjelna ekonomska strategija: (1) prihvatiti ekonomske gubitke, (2) zaštititi zdravlje, (3) podržati ljude koji iznenada izgube prihod širenjem postojećih programa sigurnosnih mreža i (4) zaštititi proizvodni kapacitet i koristiti ekonomsku proizvodni kapacitet u najvećoj mogućoj mjeri čim se virus smanji Marron (2020).

Pandemijske krize imaju dugotrajne negativne učinke na turističku industriju i ekonomiju. Procijenjeni negativni efekti daleko su veći od opaženih tokom prošlih kriza. Buduće pandemijske krize treba rješavati brzo, a da bi to učinili, kreatori politike i praktičari trebaju efikasne planove za nepredviđene slučajeve.

4. LITERATURA

- [1] Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, <https://www.dzs.hr/>
- [2] Johnson Tew, P., Lu, Z., Tolomiczenko, G., Gellatly, J. (2008), *SARS: lessons in strategic planning for hoteliers and destination marketers*, International Journal of Contemporary Hospitality Management, (20) 3: 332-346; Ritchie, B. W. (2004) Chaos, crises and disasters: a strategic approach to crisis management in the tourism industry, Tourism Management, (25) 6: 669-683.
- [3] Kirby, J., (2000), *Will Coronavirus Cause a Global recession? We still Don't know*. Vox, 9 March 2020, available on. <https://www.vox.com/2020/2/28/21153492/coronavirus-recession-china-stock-market-economy/>.
- [4] Mandel, A., Veetil, V., (2020), *The economic cost of COVID lockdowns: an out-of-equilibrium analysis*. Econ. Disasters Climate Change. <https://doi.org/10.1007/s41885-020-00066-z>.
- [5] Marron, D., (2020), *Macroeconomic Policy in the Time of COVID-19*. Federal Budget and Economy, TaxVox, 17 March 2020, available on. <https://www.taxpolicycenter.org/taxvox/macroeconomic-policy-time-covid-19>.
- [6] Mataković, H., (2020), *COVID-19 kriza, provedba sigurnosnih mjera i turizam*, Institut za turizam, www.iztg.hr/
- [7] Science Alert, <https://www.sciencealert.com/>
- [8] Škare, M., Sorianob, D. R., Porada-Rochón, M., (2021), *Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry*, Technological Forecasting & Social Change 163(2021)120469